

Sygn. akt II CSKP 989/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Monika Koba

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 25 maja 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej J. M.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z 30 czerwca 2020 r., I ACa 1219/19,
w sprawie z powództwa J. M.
przeciwko [...] spółce akcyjnej z siedzibą w W.
o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód J. M. wniósł o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanej [...] spółki akcyjnej w W. kwoty 81 932,24 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu i kosztami procesu, stanowiącej sumę rat uiszczonych na poczet spłaty kredytu udzielonego mu na podstawie umowy nr [...] z dnia 30 maja

2008 r. Wskazał, że umowa ta, zawierająca klauzule abuzywne, jest nieważna; ewentualnie zaś, gdyby – po usunięciu tych klauzul – mogła zostać utrzymana, to dochodzona kwota odpowiada nadpłacie wynikającej z różnicy między kwotą spłaconą a należną.

Sąd Okręgowy w Łodzi wyrokiem z 26 lipca 2019 r. oddalił powództwo i odstąpił od obciążenia powoda kosztami procesu. Sąd Apelacyjny w Łodzi, po rozpoznaniu apelacji powoda oraz zażalenia pozwanej na postanowienie o kosztach sądowych, wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację i zmienił rozstrzygnięcie o kosztach procesu za pierwszą instancję, obciążając nimi powoda oraz zasądził od niego na rzecz pozwanej koszty procesu za drugą instancję.

W sprawie ustalono, że 10 stycznia 2005 r. powód zawarł B. spółką akcyjną w W. (poprzedniczką prawną pozwanej) umowę kredytu hipotecznego dla osób fizycznych [...] nr [...] w kwocie 152 000,00 zł, waloryzowanego kursem CHF, przeznaczonego na zakup na rynku wtórnym prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego, podlegającego spłacie w 360 miesięcznych ratach kapitałowo-odsetkowych. Kwota kredytu oddana do dyspozycji powoda w dniu 19 stycznia 2005 r, wyrażona w walucie waloryzacji, wyliczona według kursu kupna z tabeli kursowej banku wyniosła 52 215,25 CHF. Oprocentowanie kredytu zmienne kredytu – według stawki LIBOR - wynosiło, 3,4% w skali rocznej. Raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane w złotych polskich po przeliczeniu ich według kursy sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku, obowiązującego w dniu spłaty z godziny 14:50. Powód przeczytał umowę przed podpisaniem, ale nic z niej nie zrozumiał. Uznał, że skoro jej treść jest standardowa, to nie może ona podlegać modyfikacji.

W okresie od 28 lutego 2005 r. r. do 1 28 września 2017 r. powód uiszczył na rzecz banku raty kapitałowo-odsetkowe w łącznej kwocie 134 993,12 zł (kapitał – 55 615,68 zł, odsetki – 79 377, 44 zł). Należność banku z tego tytułu za czas od uruchomienia kredytu do 28 września 2017 r. - przy założeniu, że stron nie wiążą kwestionowane przez powoda klauzule waloryzacyjne i kredyt byłby oprocentowany według stawki bazowej LIBOR 3M - wynosiłaby 109 926,24 zł (kapitał 66 210,98 zł,

odsetki – 43 715,26 zł). Różnica wynikająca z tego porównania wynosi 25 066,88 zł i byłaby to nadpłata powoda.

Przy pominięciu klauzul waloryzacyjnych i pozostawieniu w mocy pozostałych postanowień umowy kredytu oraz zastosowaniu oprocentowania opartego o stawkę bazową WIBOR 3M i stałą marżę 2% powód spłaciłby we wskazanym wyżej okresie 138 918,46 zł (kapitał – 36 261,37 zł, odsetki 102 657,10 zł). W tym przypadku rat kapitałowo-odsetkowych należnych na dzień 28 września 2017 r. powinna być zatem wyższa o 3925,34 zł.

Sąd Okręgowy przyjął, że postanowienia określające sposób przeliczenia kursu waluty wypłacanego kapitału kredytu (§ [...] umowy) i jego spłacanych rat (§ [...] umowy) nie dotyczą głównych świadczeń stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. Wskazał, że jakkolwiek postanowienia te nie były indywidualnie uzgodnione z powodem (konsumentem), to jednak odpowiadały zgłaszanym przez niego potrzebom; nie kształtowały praw i obowiązków powoda w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i nie naruszały rażąco jego interesów. Nie ma podstaw do uznania, że bank kredytujący powoda kształtował kursy waluty waloryzacyjnej w sposób dowolny odbiegający o d kursów stosowanych przez inne banki. Powód miał wpływ na datę uruchomienia kredytu a przez to na wybór kursu, według którego następowało przeliczenie kwoty kredytu. Sam mechanizm indeksacji kredytu nie może być uznany za abuzywny a zmiana kursów waluty w dłuższej perspektywie czasowej jest rzeczą naturalną i przewidywalną. Gdyby nawet podzielić zarzuty powoda i uznać kwestionowane przez niego postanowienia umowne za niedozwolone, to należałoby przyjąć, że zostały one wyeliminowane wskutek nowelizacji art. 69 Prawa bankowego, dokonanej ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r., Nr 165, poz. 984). Powód uzyskał możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie waloryzacji. Umowa nie może być uznana za nieważną (art. 58 k.c.). Nie może ona również ulec oczekiwanej przez powoda ewentualnej modyfikacji przez wyeliminowanie klauzul waloryzacyjnych oraz wprowadzenia oprocentowania według stawek WIBOR 3M. Przyjęcie tego rozwiązania wskazywałoby na wystąpienie po stronie powoda niedopłaty w kwocie 3925,35 zł. Gdyby w wykonaniu wiążącej strony umowy kredytu istotnie doszło do pobrania od

powoda spłat wyższych niż należne, to podstawę do wyrównanie powstałego w ten sposób uszczerbku stanowiłby art. 471 k.c., a nie przepisy o zwrocie świadczenia nienależnego. W konsekwencji – w ocenie Sądu Okręgowego – powództwo podlegało oddaleniu.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku oraz ocenę, że – w ich świetle - powództwo nie mogło być uwzględnione. Wskazał przy tym, że wprawdzie w konkretnym stanie faktycznym zostały spełnione przesłanki stwierdzenia nieważności umowy kredytu w całości, to jednak okoliczność ta nie wpływa na ocenę zasadności powództwa, która musi uwzględniać interes strony przeciwnej oraz wzajemny charakter umowy łączącej strony.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach kasacyjnych określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego zarzuciła naruszenie: art. 385¹ § 1, art. 385² i art. 410 § 1 i 2 w związku art. 405 k.c. - przez błędną wykładnię oraz art. 58 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie. Podstawę kasacyjną naruszenia przepisów postępowania skarżący wypełnił zaś zarzutami obrazy: art. 378 § 1 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 378 § 1 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 9 ust. 4 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw oraz art. 378 § 1 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art., 382 k.c. w związku z art. k.p.c. i art. 9 ust. 4 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Pozwana w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego obecnie nie budzi wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września

2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 – nie publ.). Stanowisko takie prezentowane jest również w orzecznictwie TSUE (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18).

Niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną. W sprawie niniejszej powód zgody takiej nie wyraził; przeciwnie, optował przeciwko przyjęciu takiego rozwiązania.

W orzecznictwie wskazuje się, że wyeliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłoby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. Podkreśla się przy tym, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzuli utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umową w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r. – zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9 poz. 56; wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 – nie publ.).

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że za takim rozwiązaniem opowiedział się Sąd Apelacyjny. Ocena ta – odmienna od wyrażonej przez Sąd Pierwszej instancji - nie została wprowadzie szerzej uargumentowana, ale jej wymowa jest jednoznaczna. Wyrażając ją, Sąd Apelacyjny stanął jednak na

stanowisku, że nie stanowi ona przesłanki usprawiedliwiającej żądanie pozwu, gdyż jego uwzględnienie naruszałoby interes pozwanej wynikający z wzajemnego charakteru umowy łączącej strony. Sąd Apelacyjny nie uzasadnił bliżej tego zapatrywania. Jeżeli - wyrażając je - miał na uwadze obowiązek zwrotu świadczeń wzajemnych spełnionych w wykonaniu umowy uznanej za nieważną, to w konkretnym stanie faktycznym okoliczność ta nie mogła stanowić podstawy oddalenia powództwa. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zostało już wyjaśnione, że jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może zostać utrzymana, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.), przy czym kredytobiorca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Pozwana nie zgłosiła w niniejszym procesie powództwa wzajemnego o zwrot nienależnego świadczenia, ani zarzutów zatrzymania lub potrącenia. Nie jest zatem jasne – wobec niedopuszczalności zastosowania do rozliczenia stron nieważnej umowy kredytu tzw. teorii salda - na jakiej podstawie Sąd Apelacyjny oparł wniosek, iż uwzględnieniu powództwa sprzeciwia się interes pozwanej. Przyjęcie takiego, niczym nie usprawiedliwionego, założenia nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia art. 410 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 405 k.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

[as]

(M.K.)